

Oikeusministeriö

6/4.1/20
26.6.2020

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan lausunto kansallisesta kielistrategiasta

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TANE) edistää sukupuolten tasa-arvoa yhteiskunnassa, joten neuvottelukunnan lausunto kansalliskielistrategiasta keskittyy sukupuolten tasa-arvoon liittyviin näkökulmiin.

Seksistisen kielenkäytön vähentäminen

Seksistinen eli sukupuolisyryvä kielenkäyttö merkitsee esimerkiksi sukupuoleen perustuvaa alentamista, stereotypisointia ja näkymättömäksi tekemistä kielellisin keinoin. Osa seksistisestä kielenkäytöstä on näkyvää ja räikeää, osa piilevää ja tiedostamatonta.

Seksistisen kielen kritiikin tulkitaan monesti tarkoittavan sitä, että ihmisten sukupuoleen ei saisi viitata lainkaan. Sukupuoleen viittaaminen ei kuitenkaan välttämättä ole seksististä ja joissakin yhteyksissä juuri sukupuolesta vaikeneminen voi olla eriarvoisuutta lisäävää, jopa syrjivää.

Olennaista on se, viitataanko ihmisten sukupuoleen yhdenvertaisella tavalla.

Halventavaan seksistiseen kielenkäyttöön tulee puuttua. Kielellisen seksismin purkaminen vaatii tietoista pohtimista ja konkreettisia tekoja.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta esittää, että kansalliskielistrategiassa *kiinnitetään huomiota seksistiseen kielenkäyttöön ja sen vähentämiseen.*

Sukupuoliin tulee viitata symmetrisesti, esimerkiksi nais-etuliitteen käyttö ei ole suositeltavaa silloin, jos myöskään mies-etuliitettä ei käytetä.

(Mila Engelberg: Miehiä ja naisihmisiä – Suomen kielen seksismi ja sen purkaminen. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, TANE-julkaisuja (2018) 18, [Lue julkaisu \(PDF\)](#))

Sukupuoleen viittaavien ammattinimikkeiden karsiminen

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta esittää *sukupuoleen viittaavien ammattinimikkeiden karsimista erityisesti lainsäädännön ja hallinnon kielessä*. Hallinnon ja lainsäädännön kieli muuttuu hitaasti ja ammattiluokituksessakin mies-loppuiset sanat ovat edelleen yleisiä – jopa lisääntymään päin.

Sukupuolineutraalin nimikkeen muodostamisessa voi käyttää jo vakiintuneita neutraalivastineita tai luoda kokonaan uusia nimityksiä esimerkiksi erilaisten johdinten avulla, esimerkiksi muuttomies -> muuttaja.

Kun Suomeen alettiin kouluttaa miehiä lentoemännän työhön, heistä ei tehty lentoemäntiä (eikä feminiininimikkeen mallin mukaan lentoisäntiä), vaan stueretteja.

Kotimaisten kielten keskus on antanut jo vuonna 2007 kannanoton sukupuolineutraalin kielenkäytön edistämiseksi. ([Kotus: Sukupuolineutraalin kielenkäytön edistäminen](#))

Hen-pronominin käyttösuositus

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta ehdottaa, että kansalliskielistrategiassa *suositellaan hen-pronominin käyttöä uusissa ruotsinkielisissä viranomaisjulkaisuissa* (ml. sähköiset aineistot) vuodesta 2021 lähtien silloin, kun sille ei ole painavaa estettä. *Pronominin käyttöä sääösteksteissä tulee selvittää ja mahdollisuuksien mukaan edistää.*

Hen-pronominin on sukupuolineutraali pronomini, joka vertautuu suomen kielen hän-pronomiiniin. Svenska akademins ordlistan lisäsi hen-pronominin sanastoonsa vuonna 2015. Sen käyttö on hiljalleen lisääntynyt Suomessa esimerkiksi ruotsinkielisissä medioissa, kouluissa ja korkeakouluissa. Vielä vuonna 2017 pronominin käyttö viranomaiskielessä vaikutti kuitenkin varovaiselta. (Holmberg 2017; Juutilainen 2019.) Kansalliskielistrategian avulla pronominin käyttöä voidaan lisätä.

Pronominilla ehdotetaan korvattavaksi aiemmin käytettyjä muotoiluja, erityisesti ”hon eller han” mutta soveltuvien osin myös esimerkiksi ”den” ”denne” tai ”vederbörande”, silloin kun

- henkilön sukupuoli ei ole tiedossa
- henkilön sukupuoli ei ole oleellinen käsiteltävän asian kannalta

- henkilön sukupuoli voi olla muutakin kuin mies tai nainen (sukupuolen moninaisuus)
- henkilön sukupuolta ei haluta tuoda pronominin kautta muiden tietoon

Hen-pronominin käyttö yllä mainituissa tilanteissa on linjassa tasa-arvolain kanssa. Lain 6 c § mukaan viranomaisten, koulutuksen järjestäjien ja muiden koulutusta tai opetusta järjestävien yhteisöjen sekä työnantajien tulee ennaltaehkäistä sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti. Pronominin tarkoitus ei ole korvata hon/han-pronomeja silloin, kun viitataan henkilöön, jonka sukupuoli on joko nainen tai mies.

Holmberg Bianca 2017 Hen – hur gick det sen? [Språkbruk 2/2017](#).

Juutilainen, Malla 2019. Hen i finlandssvenskt tidningsspråk : En jämförande undersökning av bruket i Hufvudstadsbladet år 2016 och 2019 Pro gradu. Helsingin yliopisto. [Lue pro gradu](#).

Tasa-arvonäkökulmia kielikoulutukseen

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kiinnittää huomion kielikoulutuksen kehittämiseen sukupuolitietoisesti.

Sukupuolitietoisen kielikoulutuksen aineksia

Tasa-arvolain 4 § velvoittaa viranomaiset edistämään sukupuolten välistä tasa-arvoa. Tasa-arvolain 5 §:n mukaan viranomaisten, koulutuksen järjestäjien sekä muiden koulutusta tai opetusta järjestävien yhteisöjen on huolehdittava siitä, että tytöillä ja pojilla sekä naisilla ja miehillä on samat mahdollisuudet koulutukseen ja ammatilliseen kehitykseen. Tämä koskee myös kielten opetusta.

Opetuksen, tutkimuksen ja oppiaineistojen tulee tukea tasa-arvon toteutumista. Oppimateriaalit ja –menetelmät ovat tärkeässä asemassa tasa-arvon edistämisessä varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa, toisen asteen koulutuksessa sekä yliopisto- ja korkeakouluopetuksessa myös kielten opetuksessa. TANE pitää erityisen tärkeänä sukupuolitietoisten opetussisältöjen ja –menetelmien tietoista lisäämistä.

Kielikoulutuksen ja opetuksen lähtökohtana tulee olla naisten ja miesten moninaisten toimintatapojen, pyrkimysten ja tarpeiden yhtäläinen arvostaminen sekä mahdollisuus toimia ja

tehdä valintoja ilman sukupuolesta johtuvia ennakko-odotuksia tai rajoituksia. Sukupuolitietoisella työtavalla on mahdollista voimaannuttaa lapsia ja nuoria lisäämällä näin heidän tosiasiallisia valinnanmahdollisuuksiaan.

Opettajankoulutuksen tulee tarjota välineitä, joilla opettajat voivat tiedostaa ja analysoida tasa-arvokysymyksiä käytännön työssä. Lisäksi opettajankoulutuksessa tulee kiinnittää huomiota, miten opetusmenetelmillä ja menetelmiä kehittämällä voidaan edistää sukupuolten tasa-arvoa. TANE esittää, että tasa-arvo- ja sukupuolitietoiset kurssit otetaan pakolliseksi osaksi opettajankoulutusta sekä opettajien täydennyskoulutusta.

Lopuksi

Kun asiaan kiinnitetään huomiota, on suomeksi mahdollista olla tasa-arvoinen. Kieliopillisia sukuja ei ole, ja persoonapronomini ”hän” viittaa sekä naiseen, mieheen että muunsukupuolisiin.

Neutraaleja nimikkeitä muun muassa erilaisten työtä tekevien miesten ja emäntien korvaajiksi on olemassa. Esimies voi olla (lähi)johtaja, palomies pelastaja, virkamies viranhaltija, asiamies edustaja ja aulaemäntä esimerkiksi aulapalveluvastaava.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta toteaa, että kielen tasa-arvoistamisen tulee *koskea kumpaakin kansalliskieltä* soveltuvin osin (esim. ammattinimikkeet).

TANE korostaa, että kansalliskielistrategian kehittämissuositusten *sukupuolivaikutuksia tulee tarkastella systemaattisesti*.

Tasa-arvotiedon keskus on julkaissut [sukupuolitietoisien viestinnän ohjeet](#).

Jirka Hakala

puheenjohtaja

Hannele Varsa

pääsihteeri